

Mihail Kogălniceanu

*Tainele inimei**

Cap. I

Confetăria lui Felix Barla

Toate orașele care au ambiție de a se numi capitalia unei țări mari sau mici, fie imperiu, regat sau chiar prințipat, au câte o primblare favorită; aceasta este locul plăcut unde se adună gloata de bogați sau de acei carii vroiesc a fi crezuți de bogați, de tîrîie-brîu, de curiozi, de alergători după *havadișuri*¹ (puriștii limbei noastre² binevoiască a-mi ierta această expresie barbară), de femei à *la mode*, de lorete³, de oameni de lume, de tineri anglomani, dandis și gentlemeni, riders⁴, de lei și paralei⁵, și în sfîrșit acea gloată care prin o generală convenție (iertăți-mi că nu zic *convenciune*) se numește obicinuit societate aleasă, cînd de multe ori ea este foarte amestecată. Așa Parisul are Cîmpii Elisei și Redul de Bolonia, Viena are Praterul, Berlinul Tier-Garten, Madritul El-Prado și Atocia. Prin urmare și Iașii, ca o capitalie, trebui și ea să aibă o primblare pentru societatea aleasă a sa. Această primblare este *Copoul*, care se deosebește de toate primblările din lume. În adevăr, Cîmpii Elisei merită de a fi primblare prin frumoasa perspectivă ce într-un capăt se începe cu Palatul și Grădina Tuileriilor, trece prin piața măreață a Concordii, cu obeliscul de Luxor, și, între mărețe alee de copaci, se sfîrșește cu Arcul de triumf a Stelii, rădicat de Napoleon celebrităților imperiului. Praterul și Tier-Garten au un alt feliu de podoabă; frumoasele lor alee de castani și fagi umbroși îți arată în mijlocul unor populoase orașe codrii druizilor⁶ și mulțimea de cerbi, ce în tot minutul trec în dreapta și în stînga, îți sporesc iluzia, crezînd că în tot minutul să zărești vreun poet bătrîn sau vreo fecioară profită a vechilor germani, dacă caleșcele strălucite, pline de femei elegante, nu Ț-ar arăta că ești în secolul al nouăsprezece. El-Prado a Madritului merită asemenea a se numi una din cele mai frumoase primblări a Europei. Cînd duminica, pe o frumoasă după-amiază, ieși pe la șapte ceasuri, și de la fîntîna Cibellii pîn' la statua lui Neptun, între patru alee de copaci seculari, vezi tot pe acel loc încungiurat de grile de fier și numit salon, vezi, zic, frumoasele madrilenice cu părul negru ca penele corbului, cu ochii scîntiitori ca doi cărbuni aprinși, învălitate în mantele negre; care le fac încă mai pătrunzătoare ochirile, cu talia clătinață ca o trestie bătută de zefir, cu picioruțele de copil, și deasupra capului au un cer albastru ca al Napolii, atunce înțalegi că Prado trebui să fie un loc minunat și că un spaniol ș-ar vinde mantaua și un străin cibotele mai bine de a lipsi la ora primblării.

La Copoul nostru însă nu găsești nimic de aceste; a sa frumuseță este lipsa de toate frumusețele, și tocma aceasta face că Copoul este o primblare singură și unică, în felul său, între toate primblările, de la Cîmpiile Elisee a Parisului pîn' la grădina Kisseleff din București. Poetul care a cîntat:

Frunză verde de bostan
Pe dealul Copoului
Rău mă dor călcăile.

a înțeles foarte bine frumuseța primblării Iașilor. În adevăr, închipuiește-ți spinarea lată ca un șes a unui deal gol, această spinare păscută de bivolii boierilor, vacile jidovilor, caii slujitorilor Agiii și măgarii băieșilor, mărginită de a parte cu valea Cîrligului, de cealaltă cu valea de cătră

Păcurari, avînd în dosu-i, ca hotar, bariera Copoului și stîlpii, răsăpiți, a grădinei publice, și înainte-ți redul în fund ca corp de armie, și, ca aripi, viile domniei Regensburg și alte acum plântate - iată Copoul, iată primblarea favorită a concetățenilor noștri, adecă un loc întins, primăvara verde, vara galbăn, toamna negru de glod, și numai iarna mai curat, adecă alb, fără nici un copac, fără o șose cît de ră, avînd ca singură varietate grămăzile de gunoi, ce cotiugele boierești aruncă în toată ziua.

Cetitorii mei binevoiască a-mi ierta această digresis: trebui însă ca să păstrez viitorimei descrierea primblării iașenilor în anul 1849, pentru că aud că părintele Trei erarhitul are de gînd să schimbe Copoul într-un oraș, merit de a da tifla Iașilor vechi. Prin urmare Copoul cum este acum, în curînd nu va mai fi, va trece și se va uita, ca chedrul Libanului, ca floarea cîmpului, sau, dacă vroiți comparații mai puțin biblice, ca fostul club [al] vînătorilor, sau ca Soțietatea istorico-naturală⁷. Mai aud încă și alta. Se zice că Departamentul Lucrărilor Publice s-ar pregăti să facă pozna de a plînta, la Copou, o primblare cu alee de copaci după pilda Cîmpiilor Elisee și a Praterului. De aceea, iubitorilor mei cetitori, dacă mai vroiți a mai apuca Copoul cum este descris aici, grăbiți-vă de a vă arveni de pe acum droșce ca să-l puteți vedea încă în astă primăvară, căci la toamnă nu știu dacă-l veți mai afla în haina sa goală, de astăzi.

La aceasta frumoasă primblare, precum este încă, pe fața pămîntului în minutul ce vă descriu, înaltă aristocrație a Moldovei, boieri de baștină veche sau nouă, voinicii noștri ofiteri, damele noastre cele mai elegante, cuconașii instanților administrative giudecătorești și bisericești, măicuțele în concedie, tinerii alumniei⁸ a Academiei, cîți să mai află, floarea patriei rămasă de două-zeci de ani tot floare, loretele logofătului A., a vornicului V., a postelnicului S. și a comisului D., clasă de dame neapărată într-un oraș civilizată, clasa care, slavă libertății de importare, din zi în zi se mărește, parte din Paris, parte și din Calomea - toate aceste stări a mult treptăluitei noastre societăți au obicei de a ieși de la patru sau cinci ceasuri după-amiază în lungi șiruri de carete de Viena, moda 1849, de butce din vremea lui Ipsilant⁹, de droșce lipovenești, de daradaice¹⁰ de la Rădăuți; trec pe ulița mare, înghițind nourii de colb și agiungînd la bariera orașului, aruncînd o ochire asupra obeliscului grădinei publice, ies la Copou. Unii atunce, cei mai puțin, să scoboară, călcînd iarba roasă de vite și ciolanele cailor morți a poștei; alții preferă a petrece vremea în trăsură, picior peste picior, lăsînd alte dobitoace să facă mișcare pentru dînșii. Aceasta este vremea să facem observațiile noastre. Domnul A. să uită la doamna V; viteazul ofițer S., gloria miliției și groaza civililor, aleargă în droașca lui Ivanușca după loreta domnului G.; cuconița E. ia sama că echipajul ei nu este așa de frumos ca balonul¹¹ d-nei F. și mai că-i pare rău că soarta n-a merit-o să trăiască din spatele clerului și din colivele mitropoliei. Primblarea și observațiile țin pînă cînd înnoptează, pînă cînd tunul (zic tunul pentru că scena se petrece în 1844, cînd artileria națională nu putea încă zice tunuri) colibilor militărești, numite lagăr, face bum-bum. Atunce, toate trăsurile, baloanele, butcele, caretele; brișcele, droșcele, daradaicele și tilbiuriul¹² d-lui..., în două șiruri intră în oraș și, trecînd prin ulița mare, alfa și omega a Iașilor, ca prin o lungă arteră, se răspîndesc în dreapta și în stînga, intrînd în ulițele lăturașe. Acei însă carii vroiesc a sfîrși primblarea într-un chip vrednic, carii n-au nici tribunale, nici canțelarii, carii vroiesc a povesti ce știu și a afla ce nu știu, carii doresc a auzi încă un dulce cuvînt din gurița iubitei, se adună la confetăria d-lui Felix Barla. Dar poate nu știți ce este confetăria d-lui Felix și se poate încă să nu știți și cine este însuși domnul Felix Barla, deși aceasta ar fi greu de crezut din partea unui moldovan, dacă ai cînte a te număra în această nație.

Omul, începînd de la strămoșul Adam, purure a voit a ști ce nu știe și, deși eu nu sînt în stare ca să vă fac să gustați din pomul științei, care nu se află decît în grădina raiului, unde nici d-voastră, nici eu nu cred că vom intra prea lesne, totuși sînt în stare a va da novelele cele mai pozitive și mai complete asupra confetăriei și persoanei d-lui Felix Barla.

Iașii, cu toate atributele și pretențiile sale de capitalie, n-a putut încă introduce obiceiul cafelelor. În Paris sînt: *Le Café de Paris*, *Le Café Cardinal*, *Le Café Foy*; în Viena este cafeul *Dam*, și pentru români *Le Café Grec*; în Berlin, *Josty Fuchs* și *Stehely*; în Madrit, *El Café Suizo*. În aceste cafele, sara se adună mai toți locuitorii ce n-au altă petrecere pentru acele oare; ei ieu ceva, altă dată nimică, spun, rîd, vorbesc moral și, mai multe dăți nemoral, politică, cînd nu-i în stare de asedie, literatură, anecdote; jurnalele mai ales fac materia conversației (cît pe ce eram să zic conversăciunii), care se prelungește pînă cînd, după legi, stăpînul este silit să stîngă gazul și să înceapă a închide obloanele și ușile, și atunce încă mulți ies cu mare greu și după întriite îndemnări. Atunce fieștecare își ia pălaria și, pofîndu-și noapte bună, se duce la casa sa și cîteodată și la casa altuia. În Iași cafelele, botezate sub numele disprețuitor de *cafenele*, nu sînt vizitate decît de canalie, adecă de negustori, de vătăji, de cîțiva scriitori, de tot ce, în sfîrșit, nu se numără între rangurile aristocratice sau care au pretenție de aristocratice. Grecii singuri au făcut o cafe pentru evgheniștii lor. Lipsa cafelelor se îndeplinește iarna prin restaurantul franțezului Nodet, fecior lui Jean Nodet din Cvartirul Latin din Paris, care a venit să hrănească cu biftecuri în Iași pe acii pre care tatăl i-a hrănit cu omlete în Paris. Vara, lipsa se înlocuiește prin confetării în care societatea aleasă de ambe sexele obicinuieste de a veni după primblarea Copoului, să ieie înghețată, țîindu-se cii mai mulți în trăsurile lor denaintea dughenii, oprind comunicația orașului întreg, și alții, între care și unele din damele cele mai civilizate, adecă mai leoaice, după moda Parisului și a Vienei, se scoboară în confetărie. Cea mai vizitată confetărie este cea din ulița mare, în prijma uliței ce duce la palatul domnului Sturdza; în această confetărie adeseori soțietatea este așa de numeroasă, că gustătorii nu-și pot apropie lingurița cu înghețată de la farfurie la gură, și scaunele se caută cu nu mai puțină rîvnă decît posturile statului; lungi șiruri de trăsuri stau dinainte; și nu este rar de a vedea un ministru sau o damă de sferă înaltă ocupînd locul unde cu cîteva minute mai înainte șezuse un simplu șef de masă, un laureat a Academiei, un actor românesc, preuteasa cutare, ori bătălița cutăruia. Această confetărie sau cel puțin localul ei, în minutul cînd vă scriu, nu mai este.

D. Felix își așază acum magazinul de bomboane într-o casă frumoasă, zidită de curînd de d-lui, tot pe ulița mare, ceva mai la vale, cu antrelele mari și cu ferestri largi. Lăuntrul are să fie împodobit cu stîlpuri poliiți, cu oglinzi mari, cu bufeturi de mahon sculptate, cu mobile de catefe, încît Iașii nu va mai avea nimică de pizmuț luxului confetăriilor Parisului și a Vienei, orașele ce-i stau zi și noapte în ochi. La anul 1844, însă, cînd se petrecea istoria ce am a va disfășura, confetăria d-lui Felix era cu totul altfel, și încă astăzi acei ce se vor grăbi vor pute-o vedea, de nu întreagă, dar macăr în ruinele sale; grăbească-se însă, căci publicația în contra baracelor îi amerință pieirea la viitoarea primăvară. Magazinul era alcătuit de o singură cameră tăiată în două prin un bufet, în dosul căruia era dulapuri de lemn boit negru și pline cu gavanoase de steclă cu cofeturi, lise, fructuri condite, zaharicale și caramele. Întrînd, vedeai în dreapta două-trei mese proaste, cu scaune și lavițe și mai proaste; în stînga aveai o ușă cu geamuri; ce ducea la o altă așezare industrială a domnului Felix: pentru că d. Felix, ca mulți bărbați de stat ai noștri, nu se mulțemește cu o singură profesie, iubește a cumula, și pe lîngă confetar este încă și... marșandă de mode. De a lungul magazinelor de bomboane și de mode se întindea un fel de balcon, soi de târnaț, în care mușterei putea lua înghețată și totodată a arunca ochiri prea puțin înghețate la aprinzătoarele modiste, ce se vedea prin geamuri lucrînd la capele și bonete. Așa d. Felix avea totodată marfă de răcorit stomahul și de aprins inimile; *înghețată și modiste*. Dar bine, pînă acum noi știm că d. Felix este precupeț de zaharicale și de mode; nu ne-ai spus însă nimic despre celelalte ale lui? Și încă mai puțin despre istorie? – Răbdare, răbdare, cetitorilor, chiar lui Dumnezeu i-au trebuit șase zile ca să facă lumea. Dați-mi dar și mie macăr șase oare, ca să vă spun această adevărată istorie.

Domnul Felix Barla este piemontez, supus ,prin urmare a spadei Italiei; are meritul să fie cel mai vechi confetar din Iași, decanul înghețatelor și părintele lisei. El a avut privilegiul să îndulcească balurile și mesele celor de pe urmă domni fanarioți; el a introdus în Moldova biscotele, lisele, pastilele, dragelele, pralinele, marțipanele, caramelele, oranjatele, limonadele și înghețatele; pentru că înainte de el părinții noștri nu cunoștea decât curmale, nohot, smochine, coarne de mare, alune; singurele zaharicale era pe atunci ceva confete boite pe migdale și sîmburi de zarzare, ce se vindea la Panaiti Butcariu de pe Podul Vechi. În loc de înghețate, oranjate, limonade se întrebuinta sorbetele turcești și braha moldovinească; în loc de lisă, gugoașele, în loc de marțepan, simiții¹³, în loc de torte, plăcintele cu carne sau cu brînză, și în loc de pîne de Spania, covrigii... trii la para. Domnul Felix a introdus, în sfîrșit, în Moldova toată literatura zaharului. Judecați dar din ce barbarie ne-a scos d. Felix Barla, el care a dat confeturi maicelor noastre, femeilor noastre și acum dă și copiilor noștri. Cu toate aceste iașenii îi sînt prea puțin recunoscători; el le-a îndulcit viața și ei se silesc a i-o amărî în tot feliul. Cine, în adevăr, nu figurează în catalogul domnului Felix și cine îl plătește la vreme? Chiar eu, care mă ocup cu biografia sa, vă mărturisesc că îi sînt dator și că eu nu știu cînd îi voi putea plăti. În zădar bietul om se mînie, se, roșește, numește pre datornici gogomani; născuții de la Gogomănești fac urechea surdă, mîncîcă la confeturi și înghețată pe datorie și plătesc cînd n-au alta ce face. Dar aceasta nu este nimic pe lîngă *pacostea* ce poliția a făcut domnului Felix în anul 1844, în urma grozavului foc ce a prefăcut în cenușe a patra parte din Iași. După catastrofă, viind în gînd municipalității să fie prudentă, ea s-a hotărît a oborî¹⁴ toate acoperemintele de șindilă. Domnul Felix a căzut jertfa acestei măsuri; confetăria și magazinul de mode s-au trecut într-o zi fără acoperemînt și expuse unei grozave ploii, ce se vede că se unise cu poliția spre a-i face disperăția mai mare. Atunci să fi văzut acadelele și coardelele, confeturile și boneturile, budincele și blondele sale în ce stare ajunseră; făcea un vinograd babilonic ce nu se putea vinde nici ca obiect de mîncare, nici, ca obiect de modă. De atunci domnul Felix s-a hotărît a-și face casă cu două rînduri, cu acoperemînt de fier și cu magazii cu bolte. Prin aceasta, confetele. și modele d-sale au cîștigat Siguranța că nu vor mai face, cunoștință cu ploaia, și ulița mare a dobîndit o frumoasă casă mai mult. Acesta este domnul Felix, roșu la față, cu parul cărunț, scurt, și bun ca toți oamenii de lume, cu tot tonul său răstit și cu tot catalogul său de datornici.

Locul și proprietarul confetăriei fiind descriși, dați-mi voie, a începe acum și istoria.

*Insușirile stilistice, limba, elementele autobiografice, precum și fragmentul de opt pagini din roman scrise de mîna autorului, aflate în Biblioteca Academiei RS.R. (la cotele: "Personalități. Arhiva Kogălniceanu. Manuscrise 10" și "Personalități. Arhiva Kogălniceanu. Documente 29") sînt dovezi sigure că, deși nesemnată, scrierea de față aparține lui Kogălniceanu.

¹ *Havadis* - noutate.

² *Puriștii* susțineau, printre altele, să scriem și să pronunțăm sufixul de origină latină *-iune*, *-ciune*. Kogălniceanu îi ironizează dînd, mai jos, ca exemplu, cuvîntul *convenciune*.

³ *Loretă* - femeie de moravuri ușoare, (fr. *lorette*).

⁴ Nobili călăreți (engl.).

⁵ Denumire dată în romanele lui Balzac tinerilor (bărbați și femei) îmbrăcați după ultima modă și cu pretenții de eventuale aventuri.

⁶ *Druizii* - popor celtic care locuia în vestul Europei. *Codrii druizilor* - codrii de stejar.

⁷ Aluzie ironică la "Societatea de medici și naturaliști din Iași" care a ființat între anii 1833-1851.

⁸ *Alumniel* - discipol începător

⁹ Constantin Ipsilanti, domnitorul Moldovei (1799-1801)

¹⁰ *Daradaică* - gabrioleță, trasură cu două roate.

¹¹ Balon - cupeu sferic.

¹² *Tilbiuriu* - gabrioleță (engl. „*tilbury*”)

¹³ Simit - pesmete.

¹⁴ A desființa.

(Mihail Kogălniceanu, *Tainele inimei*, în Id., *Tainele inimei. Scrieri literare și istorice*. Ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de D. Simonescu, Albatros, București, 1987, pp. 64-71)